LEVELUP

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

SAMSKAPAD AV 300 LEDARE

Ta täten digitalt

En handbok för ledare inom hälsa, vård och omsorg.

VAD ÄR DET HÄR?

Tillsammans har 300 chefer och ledare inom hälsa, vård och omsorg från hela Sverige, lagt över 19 000 timmar på kompetensutveckling för att kunna leda digitaliseringen av den svenska välfärden.

Detta är **deras** delade tankar, insikter och ideér från diskussioner och erfarenhetsutbyten.

Sammanställd och skriven av Gunilla Mild Nygren.
Form och illustration av Hanna Pettersson.
Producerad av Technigo AB.

Foto: Clay Banks

Digital transformation sker inte av sig självt. Den ska ledas, inspireras och engageras, tillföras digital kunskap och förändringsledning. Allt det görs av de människor som arbetar inom hälsa, vård och omsorg. Nu har 300 av dem rustats med mer kunskap om digitalisering.

Innehåll

Introduktion

Sid 3 Vad är Level up?
Sid 4 Utbildningens teman
Sid 5 Av ledare för ledare

Kapitel 1
Digitala Möjligheter

Sid 8 Hur digitala är vi?
Sid 9 Vad pratar vi om egentligen
Sid 11 Möjligheter i en digital värld
Sid 15 Stora utmaningar och möjligheter.
Sid 16 Hands-on tips från deltagarna

Kapitel 2
Digital Teknik

Sid 20 Häng med i tekniksnacket
Sid 21 Tekniktrender vi spanar på
Sid 25 En digital framtid inom vården
Sid 27 Vem ska innovera?
Sid 28 Tänk utanför boxen
Sid 30 Digital och säker – ha en plan.

Kapitel 3
Digital innovation för alla

Sid 38 Ha koll på begreppen om jämställdhet
Sid 39 Träna din medvetenhet

Kapitel 4
Vad säger lagen?

Sid 45 Ha koll på lagar och myndigheter
Sid 46 Kunskap ger trygghet

Kapitel 5
Från ord till handling

Sid 53 Ta första steget och vänta inte
Sid 54 Här är vi och hit ska vi
Sid 55 Steg till en egen digital handlingsplan

INTRODUKTION

Vad är Level Up?

Digitalt kompetenslyft för alla

300 ledare inom hälsa, vård och omsorg fick under sex månader fler verktyg och mer kunskap för att driva digital transformation. Behovet att lyfta den digitala kompetensen ute i verksamheterna är stort – det är där förändringsarbetet görs och pågår. Det är ledarna som behöver äga och driva frågan och de behöver mer kunskap, till exempel i ett digitalt kompetenslyft.

Om projektet

Level Up drivs av Compare, ett techinnovationskluster i Värmland, som samverkar med olika aktörsgrupper både regionalt, nationellt och internationellt. Projektet vänder sig till chefer och ledare inom kommunal och regional hälsa, vård och omsorg.

Med insatser för att bygga på kompetensen inom digitalisering och innovation är målet att stärka deltagarnas ställning på arbetsmarknaden och främja verksamheternas digitala utveckling. Att skapa förutsättningar och ge nödvändiga verktyg och kunskaper till ledare för att de ska utveckla nya förmågor och driva den digitala transformationen på ett hållbart och inkluderande sätt.

Level Up drivs inom ramen för projektet Din digitala förflyttning och i samverkan med Health Innovation of Sweden, HIOS. Det finansieras av Europeiska Socialfonden, ESF, vilket gjort det möjligt för deltagarna att delta kostnadsfritt.

För frågor om Level up:
info@compare.se

I SAMARBETE MED

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

compare

HIOS

INTRODUKTION

Utbildningens teman

Digitala verktyg
Kunskap och tips om att hantera videomöten, smart användning av kalender och mejl. Hur får man in innovation i vardagen?

Digitalisering och digital transformation
Vad innebär det? Förståelse för förändrings-arbete och verksamhetsutveckling som nyttjar digitaliseringens möjligheter.

Introduktion till digital teknik
Vad är AI, blockchain och internet of things? Hur hanterar man cybersäkerhet i verksamheten? Hur påverkar det digitala vård och omsorg?

Innovationskultur och ledarskap
Vad innebär det att praktiskt leda digital förändring? Verktyg och metoder för att främja en kultur med nyfikenhet, vilja att förändra och att utveckla.

Inkluderande ledarskap, social hållbarhet och tillgänglighet
Hur skapas ett inkluderande perspektiv för arbetsplatser där alla känner sig välkomna?

Lagstiftning inom digitalisering
Etik, integritet och tillgänglighet är viktiga frågor inom vård och omsorg och därmed också i digitaliseringen av verksamheterna. Vad säger lagen och vilka myndigheter kan hjälpa till?

Implementera digitalisering i praktiken
Förståelse för olika metodstöd för att utveckla verksamhet och processer. Hur ska det hända och vad krävs för fler digitala välfärdstjänster, hjälpmedel och arbetsprocesser inom vården?

UTBILDARE

INTRODUKTION

Av ledare för ledare

I den här e-boken har vi samlat kunskap, intryck och reflektioner från Level Up - ett digitalt kompetenslyft för ledare inom vården.

Det är ledarna som behöver få förutsättningar att se och dra nytta av digitaliseringens möjligheter och det är just syftet med kompetenslyftet. Under utbildningen fick deltagarna verktyg och kunskap för att stärka sin egen förmåga att möta och driva den digitala omställningen.

Här hittar du en hel del fakta och en hel del kloka och kreativa idéer från några av de 300 ledare som deltog och som ska vara med och leda den digitala transformationen inom hälsa, vård och omsorg framöver.

Låt dig inspireras att lära mer och levla upp!

INSIKT

“Jag har förstått att vi redan har en hel del på plats i min kommun och att vi ligger ganska långt fram med digitalisering.”

– Deltagare Level Up 2022

Foto: Gonzalo Kenny

KAPITEL 1

Digitala möjligheter

Som ledare äger du, driver och kan skapa förutsättningar för den digitala transformationen.

INTRODUKTION

Hur digitala är vi?

187 ledare inom vården och deltagare i Level Up gjorde en självskattning av sin och verksamhetens digitala mognad och svarade på frågan:

Utifrån ditt ledarperspektiv, hur väl passar följande påståenden in på dig?

Skala från 10 = "Ja, till 100%" till 1 = "Nej, inte alls"

4.4 Jag vet hur jag ska leda min verksamhets digitala transformation.

4.2 Min organisation har tydliga mål för sin digitala transformation.

4.0 Min verksamhet har tydliga mål för sin digitala transformation.

3.8 Jag har de verktyg som jag behöver för att kunna leda digital transformation.

Resultatet ligger i linje med det resultat som framkom i statusrapporten om Digital mognad i offentlig sektor från 2021. Där anges den nationella digitala mognaden inom offentlig sektor i Sverige till 48 procent. Målsättningen är att öka den siffran till 55 procent för 2023.

ORDLISTA

Vad pratar vi om egentligen?

Vanliga ord och begrepp när vi pratar om digitalisering

Digitalisering
Användning och lagring av information i digital form, ofta förknippat med genomgripande förändringar av arbetssätt och affärsmodeller.

Digital transformation
Digitalisering på individ- och samhällsnivå för att göra verksamheten bättre rustad och mottaglig för den allt snabbare, digitala och föränderliga värld vi lever i. Digital transformation bygger på strategiska och målmedvetna beslut för att förändra strukturer och kulturer.

Digitisering eller digifiering
När man omvandlar fysisk data till digital data, till exempel att skanna en rapport eller faktura.

Agila arbetssätt
Att arbeta i kortare cykler och ha förmågan att ständigt anpassa sig till ändrade behov. Att dela upp projekt i delar som producerar, testar och justerar innan man går vidare för att slippa större problem längre fram.

70-20-10-modellen
En modell för hur vi lär oss:

- 70% av lärandet sker i arbetsrelaterade upplevelser.
- 20% av lärandet sker i interaktion med andra.
- 10% sker genom formellt lärande, som en kurs.

Smartifiering
Den digitala tekniken möjliggör skapandet av en digital verksamhet och affärsmodellen är anpassad efter den logik som digitaliseringen fört med sig.

E-hälsa
Samlingsbegrepp om att använda digitaliseringens möjligheter för att skapa värde för såväl patienter och brukare som för dem som arbetar inom vården.

INSIKT

“Jag önskar att alla mina kollegor hade fått möjligheten att delta i Level Up.”

– Deltagare Level Up 2022

Foto: Clay Banks

Tänk som en surfare. Spana efter och värdera de digitala förändringsvågorna. Vilka behöver vi surfa på och hur ska vi hantera dem? Foto: Douglas Bagg.

Möjligheter i en digital värld

När Sverige blev digitalt

Det var en gång en Hem-PC-reform i det lilla landet Sverige långt upp i norr. Den fick svenskarna att i slutet av 1990-talet snabbt bli digitala i samklang med den snabba utbyggnaden av digital infrastruktur och uppkopplingen till internet.

Nästa digitala revolution var när de smarta telefonerna kom runt 2007. Internet blev mobilt och på 15 år har vi i princip blivit ständigt uppkopplade. Att vara always online är något vi inte reflekterar över längre, det är så vår verklighet ser ut.

Den svenska befolkningen är digital till nära 95 procent, bland dem som står utanför finns oftast äldre och personer i hushåll med låg inkomst och utbildningsnivå, att nå även dem i en digitaliserad verksamhet är en utmaning för alla samhällsaktörer. Enligt Internetstiftelsen känner sig exempelvis 65 procent av pensionärerna osäkra och har svårt med tekniken, vilket begränsar deras internetanvändning.

Tänk som en surfare!

Digitalisering och digital transformation är inget självändamål utan ett sätt för oss att uppnå andra saker på ett smart och effektivt sätt. Vad vi kan tjäna på att digitalisera är en viktig fråga, allt kanske inte ens behöver digitaliseras? →

Och menar vi ens samma sak när vi säger ”digitalisering”? Att ta reda på det är en bra början.

I offentlig sektor är digitalisering ett sätt att klara av att leverera den välfärd som vi kräver av vårt samhälle när befolkningen blir allt äldre. Omsorg och vård kräver smartare arbetssätt för att möta framtidens behov.

Den digitala transformationen består av att lära sig hantera förändringsvågor inom områden som till exempel artificiell intelligens, blockkedjor, molntjänster eller andra digitala verktyg som förändrar sättet vi jobbar och agerar på.

I den första modulen i Level Up presenterade Joakim Jansson, transformationsledare på DigJourney, en metafor för de arbets-uppgifter en verksamhet behöver kunna hantera: Att tänka som en vågsurfare för att värdera de digitala förändringsvågorna:

1. Först och främst behöver du ta dig ut i vattnet och ta position för att kunna ta vågorna. Spana på inkommande vågor.
2. Vilken av dessa vågor behöver vi surfa på? Vilka bör vi bevaka och vilka kan vi helt enkelt släppa förbi?
3. Välj de vågor som passar er verksamhet och gör det mesta av de vågorna.

I verksamheten handlar det om att börja testa. Omvärldsbevaka och öka förståelsen för digitaliseringens nytta. Kan verksam-heten använda sig av den digitala förändringsvågen? Utveckla nya förmågor och förutsättningar för att surfa på vågen.

Som ledare behöver du leda

Ett synsätt på digital transformation är att det digitala möjliggör den förändring som vi står inför. Det svåraste i transformationen eller förändringen kan vara att ”få med alla på tåget”, att få medarbetare att förstå varför vissa rutiner och arbetsuppgifter behöver förändras och att de själva behöver lära om och lära nytt. Många är de ledare som vittnar om att organisation och ledarskap är svårare än själva tekniken. För att lyckas behöver ledarna verkligen leda föränd-ringen. Det handlar inte om att peka med hela handen och de behöver heller inte kunna allt själva, men en ledare behöver äga frågan och skapa rätt förutsättningar för sina medarbetare och sin verksamhet att se vägen framåt.

Marie Andervin – föreläsare från DigJourney i modul 1 och 3 av Level Up-utbildningen.

Den digitala mognadsresan

För att skapa en röd tråd genom hela utbildningen fick alla deltagare jobba med att komma igång med en digital handlings-plan utifrån sin verksamhets utgångsläge och digitala mognad, berättar Marie Andervin från DigJourney, som föreläste om ledarens verktygslåda i en digital transformation. →

Att jobba med handlingsplanen under hela utbildningen var en utmaning, men också en ögonöppnare för många att känna att de kan ta del av ägandeskapet i den digitala transformationen. Till en början enbart med att identifiera just utgångsläget – den digitala mognaden i verksamheten och hos medarbetarna.

- **Mobiliseringsfasen** kännetecknar en organisation med låg digital mognad: Mobilisera kraft att börja göra! Utforska och lär mer.
- **Koordinationsfasen** är då man har kommit i gång med digitala aktiviteter och tjänster, men de lever vid sidan om den befintliga verksamheten: Börja koordinera dessa båda delar.
- **Accelerationsfasen** är då man inte längre talar om ”digitala lösningar”, på väg att bli en organisation som snabbt anpassar sig till det som sker i omvärlden.

“Det är en insikt att 20 procent är ny teknik och 80 procent är nya rutiner och arbetssätt – det är ett förändringsarbete, en digital transformation.”

Hälsa, vård och omsorg behöver förändras i takt med att patienter och brukare i kommande generationer är mer digitala och har en förväntan på digitala lösningar. Här finns massor av potential, men införandet är ofta lågt av olika skäl. Ofta saknas kunskap, resurser, förankring och ibland vilja samt tydliga och stödjande regelverk. Att bara köpa in en digital tjänst fungerar sällan, för att lyckas till 100 procent är en insikt att 20 procent är ny teknik och 80 procent är nya rutiner och arbetssätt – det är ett förändringsarbete, en digital transformation. ■

Tips – Så stärker du den digitala mognaden i verksamheten.

Öka lärandet

- Öka medarbetarnas förmåga genom olika typer av lärandeformat.
- Utse digitaliseringsombud i olika arbetsgrupper för att lättare utbilda andra.
- Stärk och motivera dem som ligger långt ifrån digital mognad.

Öka viljan

- Led med mening, nå ut med visionen till alla medarbetare.
- Förankra riktningen, arbeta aktivt tillsammans - låt det inte stanna vid planer på ett papper.

Börja göra

- Få medarbetarna att se nyttan med den digitala transformationen genom att själva komma på lösningar.
- Skapa utrymme för att börja göra - testa nya lösningar och digitala tjänster. Det ökar förståelsen för de förändringar ni behöver göra.
- Ta hjälp från utvecklings- / innovations-ledare.

INSIKT

“Vi behöver ha tydliga och gemensamma mål och en samsyn om att vi behöver avsätta tid för digitaliseringen.”

– Deltagare Level Up 2022

Foto: Samuel Ramos

Wow! Stora möjligheter OCH utmaningar...

Diskussionerna kring utmaningarna för att fortsätta den digitala transformationen inom vården var intensiva under Level Up-veckorna. De flesta av deltagarna var överens om att möjligheter och vinster med digitalisering är stora, men att utmaningarna också är många och ofta komplexa, exempelvis integritet och etik.

Även den snabba teknikutvecklingen ses som en utmaning då det gäller att alltid stanna upp och se till nyttan - och vad händer när ny teknik blir obsolet? Vad händer då med brukarna av till exempel ett implantat som inte längre har någon support?

För att kryssa rätt mellan utmaningarna behöver hälsa, vård och omsorg ta ledningen i behovet av ny teknik och hur den används.

"Vi har verktygen, men behöver säkerställa att vi gjort förändringsarbetet fullt ut."

– Citat från deltagare i utbildningen.

Några utmaningar som deltagarna i Level Up identifierar är:

- **Acceptans** hos både medarbetare och patienter att ta till sig digitala lösningar.
- **Säkerhet,** integritet och etik.
- **Regionernas och kommunernas ekonomi** som bromsar utvecklingen.
- **Lagstiftningen** måste hinna med och inte skapa onödiga hinder.
- **Transformationen kräver kunskap** om både teknik och verksamheten. Här behövs mer samspel och ett helhetstänkande som gifter ihop olika discipliner, framför allt i mindre kommuner.
- **Kompetens**, ledarskap och tid att genomföra förändringar.
- **Minska rädsla** och osäkerhet inför ny teknik.
- **Teknik på bekostnad** av personlig omsorg. ■

TIPS

Hands on-tips från deltagarna

– så stärker du den digitala mognaden

Testa nya arbetssätt

- Fokusera på digitala insatser i vardagen som ger konkret nytta och löser problem direkt.
- Dela kunskap. Medarbetare som spelar in instruktionsfilmer hur man gör olika moment.
- Låt alla göra digitala kunskapstest som följs upp med rätt insatser, som anpassade utbildningar, och korta e-utbildningar.
- Prova gemensam kompetensutveckling på Teams, till exempel varannan vecka.
- Utse smågrupper som testar olika tekniker och återkopplar.
- Ordna tillfällen till lärande där digitala verktyg provas. Testa, kläm och känn på ny teknik.
- Ta in praktikanter från YH-utbildningar för att förmedla kunskap kring digitalisering.

Våga prova ny teknik

- Ha digitala möten som spar tid.
- Digitala trepartssamtal med brukare och anhöriga underlättar kommunikationen.
- Testa digital tidrapportering.
- Använd trygghetslarm med GPS eller positioneringsfunktion som fungerar även utomhus, brukaren kan ta en promenad och om något händer så kan hen larma.
- Läkemedelsrobot som signalerar vid rätt tidpunkt och doserar ut rätt mängd medicin.
- Prova att använda en digital tvilling, en kopia i datormiljö som med hjälp av AI kan simulera och testa olika händelser.
- Använd din smartphones alla möjligheter.

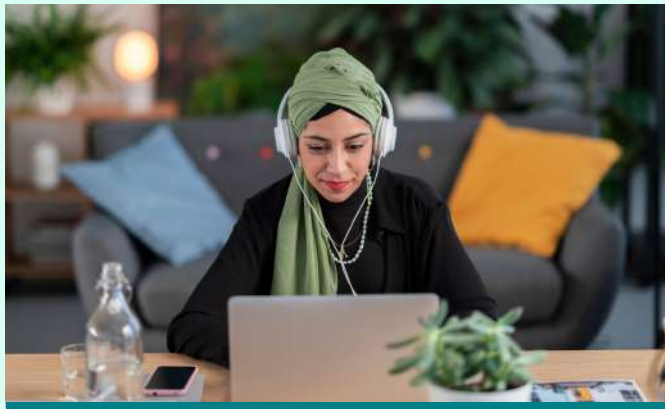

Spela in små instruktionsfilmer

Att dela med sig av kunskap behöver inte vara svårt. Att spela in små instruktionsfilmer är enklare än vad du tror. Vi gillar särskilt det kostnadsfria verktyget Loom.

Skapa förutsättningar

- Utse digitala ambassadörer som kan ge stöd i verksamheten.
- Erfarenhetsutbyte mellan kommunerna – strukturerat och återkommande.
- Avsätt tid för att testa nya digitala lösningar.
- Gör gemensamma omvärldsspaningar och ha regelbundna erfarenhetsutbyten.
- Ha workshops kring olika problem - hur kan digitaliserade lösningar bidra?
- Digitala arbetsplatsträffar med digitalisering som en punkt. ■

Vill du lära dig mer om digitalisering

Här har vi samlat några bra länkar och kostnadsfria resurser där du kan lära dig mer.

RAPPORTER

Genomförandeplan Vision e-hälsa 2025

Statusrapport Digital Mognad i Offentlig Sektor

Sveriges kommuners digitaliseringsstrategier

ARTIKLAR

Digital tekniks tre faser, Digitisering, digitalisering och smartifiering.

En handbok för informationsdriven vård

KAPITEL 2

Digital teknik

Fyra viktiga digitala trender inom vården och vad vi kan göra med dem.

INTRODUKTION

Trender, signaler och kreativa idéer

Det kan vara svårt att se skogen för alla träd som är i vägen. Ett talesätt som beskriver att vi ibland har svårt att se helheten eftersom vi har stannat vid detaljerna. Digitala arbetssätt är något som i viss mån har smugit sig på oss, men vi är och arbetar förmodligen mer digitalt än vi själva tror.

Vad gjorde vi?

Att försöka se trender och signaler inom digital transformation var en av övningarna i Level Up-modulen Introduktion till digital teknik. Dessutom fick deltagarna drömma fritt om digitala lösningar de vill se i framtiden. Många kreativa idéer tog form!

ORDLISTA

Häng med i tekniksnacket

10 vanliga ord och begrepp när vi pratar om digital teknik

Artificiell intelligens, AI
Program som efterliknar mänskligt tänkande utifrån insamlad data och löser ett givet problem utan att en programmerare behöver koda steg för steg hur det ska gå till.

Internet of Things, IoT / sakernas internet
Anslutning av olika föremål som med hjälp av sensorer kan fjärrstyras, skicka data och diagnos via internet.

Molntjänster
IT-tjänster som tillhandahålls över internet, i molnet, i stället för på egna datorer, till exempel lagring av data, serverprogram och tillämpningsprogram.

Informationssäkerhet
Att förhindra att information, både digital och i form av dokument, läcker ut eller förstörs samt nivån på säkerhet, integritet och tillgänglighet kring all information.

Virtuell verklighet
Virtual Reality, VR – datateknik som simulerar verkliga eller inbillade miljöer och vår närvaro och interaktion i dem. Med VR-glasögon kan man uppleva den virtuella verkligheten, en datorbaserad modell av en miljö.

Digital tvilling
Med hjälp av stora mängder data skapas en digital tvilling av exempelvis en person, en byggnad eller verksamhet för att simulera hur olika händelser påverkar.

Förstärkt verklighet - Augmented Reality
AR utgår från verkliga miljöer som förstärks med datorskapade sinnesintryck som ljud, video och grafik. Kan användas med smartphones och surfplattor.

Cybersäkerhet
Det sätt på vilket vi skyddar enheter, nätverk, data och program från attacker och/eller obehörig åtkomst.

Blockchain / blockkedjor
En distribuerad, decentraliserad databas som lagras i många kopior på miljontals olika ställen. Lagringsplatserna kan vara såväl persondatorer och servrar som datacenter världen över. Exempelvis kryptovalutor är baserade på blockchain-teknik.

Web 3
Beskrivs som nästa generations internet, baserad på blockchain-teknik, där användaren äger sin egen data och bär den med sig från tjänst till tjänst.

Susanne Forchheimer – framtidsforskare på Institute for the Future och föreläsare i Level Up-utbildningen på temat Tekniktrender inom hälsa, vård och omsorg.

Tekniktrender vi spanar på

Vi lät 300 ledare blicka in i framtiden.

Vad är en trend?

En trend är en stabil långsiktig förändring i samhället som beskrivs med kvantitativa modeller. Den har ofta en stor mätbar påverkan på framtiden. Inom hälsa, vård och omsorg identifierade vi och deltagarna fyra digitala trender som dominerar utvecklingen – de olika trenderna interagerar också och används ofta tillsammans för smartare lösningar.

Se signaler i omvärlden

Det som konkret händer i dag inom dessa trender kallas signaler. De beskrivs med kvalitativa data och som lokala uppfinningar, innovationer, beteenden och observationer från något vi ser i samhället som får oss att ställa fler frågor, blir förundrade och lockar oss att vilja veta mer!

Här är de fyra dominerande trenderna och några av de signaler som vi och deltagarna ser i sin egen verksamhet och/eller i omvärlden redan idag. ⟶

TREND 1

E-hälsa

Vårdutövande som tar hjälp av elektroniska processer och digitala verktyg för att uppnå och bibehålla hälsa. Detta skapar en helt ny form av vård och tillväxten är, kanske förvånande, störst bland de äldre.

Används idag inom

- Diagnostik, där läkare kan ställa diagnos med hjälp av digitala hjälpmedel utan att träffa patienten.
- Vård på distans genom olika appar.

Signaler inom E-hälsa vi ser redan nu

- **Medicinskt testkit direkt hem –** mät hjärt- och lungfrekvens, olika värden du kan dela med din läkare hemifrån.
- **Mänsklig digital tvilling –** med hjälp av stora mängder personlig data skapas en digital tvilling som kan användas till exempelvis kliniska tester, nya behandlingsmetoder och förebyggande vård. Du kan till exempel testa en ny diet på din digitala tvilling och se hur den påverkar dig.
- **Synundersökning via smartphone –** en app där du gör en synundersökning på tio minuter via din telefon och får recept på nya glasögon.
- **Minnesträning för demenssjuka** med en digital levnadsberättelse. Anhöriga blir delaktiga med text och bild för att skapa en persons historia tillgänglig på en surfplatta.

TREND 2

AI, Artificiell intelligens

– förmågan hos en maskin att efterlikna intelligent mänskligt beteende och som med stora mängder data kan lära sig att dra egna slutsatser.

Investeringar i startups som använder AI har exploderat de senaste åren. Sjukvården har varit långsam till att applicera tekniken på grund av hänsyn till personlig integritet och etik.

AI ska hjälpa inte ersätta

Pontus Wärnestål, AI-forskare och föreläsare i Level Up menar ett ett stort missförstånd är att AI eller robotar ska ta över rollen som exempelvis läkare. Han menar att rollen för en AI snarare är att kunna ge ett bättre beslutsstöd som bygger på enorma mängder data, något vi människor aldrig skulle kunna processa. Detta gör att vi kan göra ett ännu bättre jobb.

“Att använda händer där händer behövs, men att händer och fötter ersätts med teknik där det är möjligt.”

– Insikt från deltagare i utbildningen.

Används idag inom

- Precisionsmedicin / objektivt beslutsstöd
- Diagnostisering
- Förebyggande vård
- Befolkningshälsa
- Vårdplanering

Signaler inom AI vi ser redan nu

- **Virtuell läkarassistent** – chattjänster för att identifiera sjukdomar innan läkarbesök för att spara tid för läkare som kan fokusera på mer komplicerade fall.
- **Kartlägger mental hälsa i samhället** – samlar data från exempelvis sociala medier för att kunna förstå hur befolkningen mår.
- **Digital tvilling av ett sjukhus** – för att se flöden, beräkna resurser, kapacitet och belastning.
- **Digital tvilling i hemtjänsten** som kopierar beteenden från både brukare och personal för att säkerställa att rätt saker görs i rätt tid och använder resurser på bästa sätt för brukaren.
- **Robot/cyborg med AI** som i mänsklig skepnad bemannar vårdavdelningar eller hemtjänst.
- **Schemaläggning** med hjälp av AI som tar hänsyn till och nyttjar varje medarbetares kompetens på bästa sätt.

TREND 3

IoT, sakernas internet

– ett samlingsnamn för vardagsföremål som kan utbyta data över nätet med hjälp av inbyggd elektronik och internetuppkoppling. I maj 2022 fanns cirka 18 miljarder uppkopplade föremål och siffran stiger hela tiden…

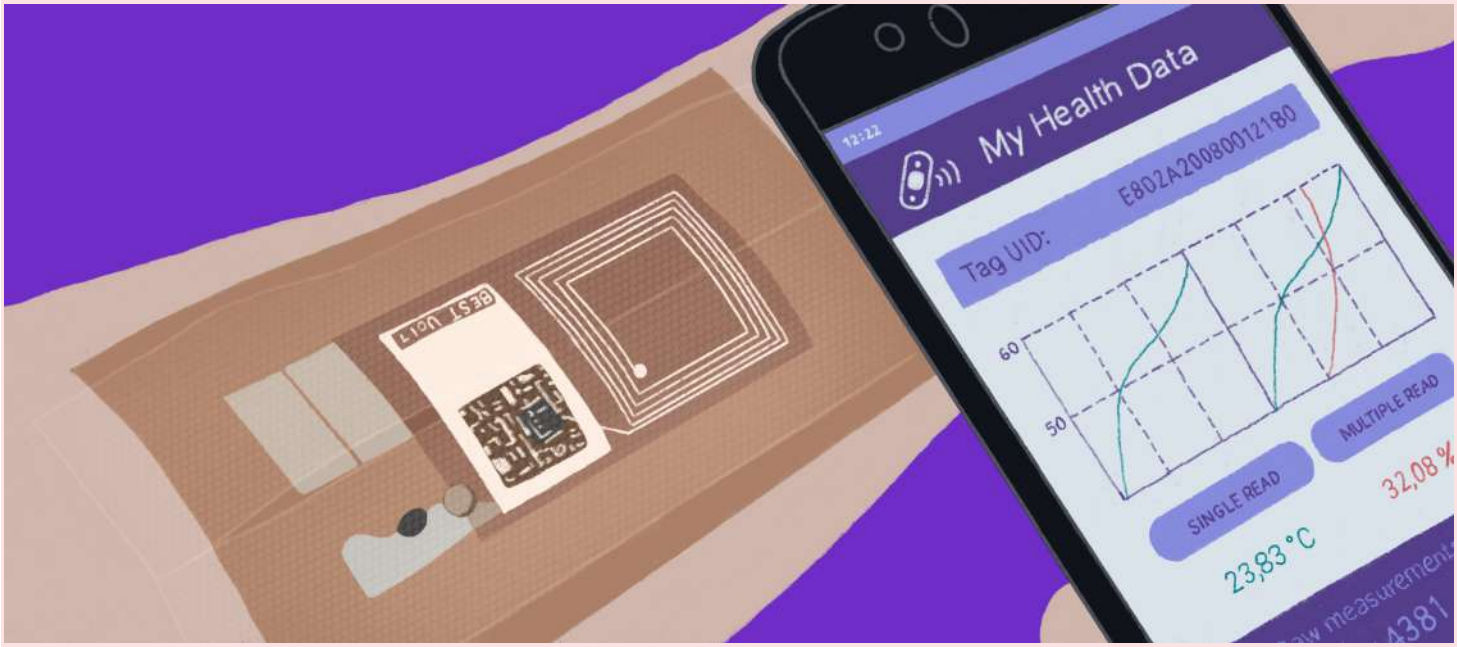

Smarta bandage och plåster som skickar data om kroppsfunktioner.

Används idag inom

- Förebyggande vård
- Individualiserad vård
- För större medverkan i sin egen vård
- Patientövervakning och stöd i hemmet

Signaler inom sakernas internet vi ser redan nu

- **Bärbar teknik** som hjälper kvinnor att hålla koll på sin menscykel och fertilitet.
- **Smart säng** med sensorer som mäter sömnmönster.
- **Inkontinensskydd** med återanvändbara sensorer som fästs på utsidan av ett skydd och skickar notiser till personalen när ett byte behöver göras.
- **Digitala lås** för medicinskåp som loggar upplåsning och ökar säkerheten.
- **Smarta plåster** som lagrar och skickar data om viktiga kroppsfunktioner.
- **Löpträning för synnedsatta** med hjälp av sensorer i hörlurar och gps.

TREND 4

VR och AR, virtuell och förstärkt verklighet

– datateknik som simulerar verkliga eller fiktiva miljöer och vår närvaro och interaktion i dem. Hälso- och sjukvård anses vara den sektor, näst efter spelindustrin, där VR kommer att ha störst påverkan de närmaste åren.

En spaning är att VR testas inom äldrevården för att minska känslan av ensamhet.

Används idag inom

- Terapi och behandling inom smärtlindring, mental ohälsa och demensvård
- Vård på distans
- Utbildning – att kunna öva på operationer virtuellt, möjliggör smart pedagogik.

Signaler inom VR och AR vi ser redan nu

- **Smärtlindring** för exempelvis födande kvinnor, svårt brännskadade eller cancerpatienter genom att de distraheras av den virtuella, lugnande miljön.
- **Personer med förlamning** i benen som med hjälp av VR återfår en del av sin känsel och rörelseförmåga.
- **Virtuell klinik** som hjälper personer med behov av sjukgymnastik att göra detta hemma och som även kan mäta ökad rörlighet och styrka.
- **Äldredräkt** som ger en upplevelse av olika sjukdomar och funktionsnedsättningar till vårdpersonalen.
- **Ett interaktivt spel** som projicerar rörelser där patienterna utmanas på ett lekfullt sätt och bidrar till rörelse och kognitiv träning.
- **Inom läkarutbildningen** skapas virtuella rum som upplevs som verkliga för att skapa verklighetstrogen träning till exempel på traumapatienter och ökar tryggheten i skarpt läge.
- **Fobiträning** med VR som utsätter patienten virtuellt för det som hen har en fobi för.
- **VR för att minska känslan av ensamhet** bland äldre.

En digital framtid inom vården

Att se runt hörn är svårt, men att ändå ställa om tanken och försöka se framåt är givande och gör det möjligt att ta de där stegen framåt. Deltagarna i Level Up fick möjligheten och tiden att göra denna insiktsresa. Att lägga sitt eget pussel, i sin egen verklighet om hur den egna verksamheten skulle kunna se ut och påverkas av digital teknik.

Insikterna var många och kreativa. Svaren på om hur verksamheten skulle se ut om tre år med digital teknik är både optimistiska och uppgivna. Det finns frustration att man inte kommit längre, att interna processer skapar hinder, silotänkande som gör att olika funktioner inte interagerar på ett effektivt sätt, tröga beslutsvägar och administration som skapar merjobb. Och inte minst brist på digital kompetens – att som ledare få in lärande i vardagen är en utmaning. Men här hörs också röster med en kreativ optimism om nya möjligheter och nya arbetssätt som kan ge mer tid till patienter och brukare. En mängd smarta lösningar med ny teknik.

"Viktigast är hur vi får ihop det digitala ekosystemet och dockar in digital kompetens i vår verksamhetsutveckling för att komma vidare."

– Citat från deltagare i utbildningen.

När deltagarna ser tre år framåt inom vården kan digitaliseringen leda till

- Att resurserna kan planeras bättre till det stöd som inte går att digitalisera.
- Smidigare administrativ hantering.
- Att digitala vårdmöten öppnar upp för att rekrytera globalt för att nå hög specialistkompetens.
- Att trygghetskameror är det naturliga och första valet för tillsyn inom hemtjänst och särskilt boende.
- En mer digitaliserad vård, men också mer humanistisk.
- Att behandlingar är mer tillgängliga och geografisk ort mindre viktig. Fler kan behandlas parallellt vilket gör att vi inte behöver bygga köer på samma sätt som i dag.
- Att patienterna kan ha tilltro till de egenvårdsråd de får av vår "telefonrobot" och att vi skapar mer tid i vår verksamhet till att göra andra saker. ■

INSIKT

“Jag har fått ett nytt intresse för dessa frågor. Nu hänger jag med när det pratas om digitalisering – det känns kul!”

– Deltagare Level Up 2022

Foto: Kai Pilger

Vem ska innovera?

Tre frågor till Hanna Pettersson, Technigo som varit med och utformat utbildningen Level Up.

Vem ska ta steget?

– Ansvaret för att innovera och börja formulera grunden för digitala processer måste komma från verksamheten. De som kan rutiner, verksamheten och de behov som finns för nya smartare lösningar.

Men det finns ju IT-avdelningar, vad är deras roll?

– De har en jätteviktig roll men inte nödvändigtvis att innovera din verksamhet. Att hålla sig uppdaterad kring ny teknik är egentligen allas ansvar – inte bara IT-avdelningen. Under Level Up har många fått upp ögonen för olika tekniker och applicering som finns i andra branscher eller verksamhetsområden. De har insett att de kan använda samma teknik i sin verksamhet – antingen på samma sätt eller på helt nya sätt. Experter på teknik, om det så är en IT-avdelning eller forskare, kan inte deras behov eller verksamhet. Därför måste båda dessa sidor, experter på teknik och experter på verksamheten, samarbeta för att sann innovation ska uppstå.

Många deltagare i Level Up har lyft att en viktig del i den digitala transformationen är att få bort silotänkandet ute i verksamheterna. Att samverka och driva projekten mer agilt.

Hanna Pettersson – föreläsare och utbildningsdesigner från Technigo.

Hur tar man steget vidare med en digital idé?

– Det bästa sättet är om man på något sätt kan testa idén och göra en prototyp. Det kan göras på enklast möjliga vis med fokus på vilket problem man vill lösa. Under pandemin såg vi massor med innovation uppstå för att man var tvungen att testa. Det gjorde att vi helt fick bortse från gamla rutiner och tänka nytt i stunden. Många av implementationerna var långt ifrån perfekta, men löste problemet, vilket är en bra start att jobba vidare på. ■

ÖVNING FÖR DITT TEAM

Tänk utanför boxen

Deltagarna fick öva sig i att vara innovativa och att kombinera sitt kunnande med ny digital teknik. Nu kan du göra samma övning!

Mash-up innovation

Ha på plats:

- En grupp personer, digitalt eller fysiskt.
- Post-it lappar, digitala eller fysiska.
- Whiteboard – digital eller fysisk.

Börja med att bestämma två till tre olika kategorier, vi valde, **“verksamhetsområde”**, **“mänskliga behov”** och **“ny teknik”.**

Sätt en klocka på fem minuter. För varje kategori; låt deltagarna spåna fritt och skriva upp så många olika saker inom det området de kan komma på. Sätt upp lapparna på whiteboarden i en kolumn. Upprepa för varje kategori.

Dela upp deltagarna i grupper om två, tre personer. Ge deltagarna 15 minuter att komma på så många nya koncept som möjligt, minst två saker från olika kategorier. Gruppen ska sedan sammanfatta varje koncept med en förklarande mening/pitch. Presentera för varandra.

Många intressanta samtal och utbyte av erfarenheter uppstod under övningen. Deltagarna diskuterade teknik som till exempel används inom kirurgi och hur den i stället skulle kunna tillämpas inom exempelvis äldrevården.

Se några av deltagarnas koncept på nästa sida. →

Tips! Enkla kostnadsfria digitala whiteboards vi gillar: Google Jamboard, FigJam, Miro.

#1. Omtalad Spray-on-klänning från Coperni visad under Paris Fashion week 2022, foto: Pierre Suu.
#2 Självkörande buss i Korea, foto: Daesun Kim. **#3. Drönare** som levererar pizza i USA.

Kreativa idéer från deltagarna

Spray-on-kläder + äldreomsorg
– Kläder som sprayas direkt på kroppen skulle vara en högt värderad hjälp inom äldreomsorgen.

Videosamtal + sömn + rehab
– Digitala läkarsamtal och rehab online kan hjälpa patienter med sömnproblem för att undvika problem med insomnia.

IoT + självkörande bilar + sjukvård
Hur sensorer i självkörande sjukbussar kan hjälpa vårdpersonal att spara tid genom att patienten skannas i bussen och på så sätt kan köras till rätt ställe i rätt tid – exempelvis till vårdcentral, närakut, sjukhus eller apotek.

Smarta lås + äldreomsorg + säkerhet
Digitala nyckellås kan ge vårdpersonal på vårdboenden bättre, snabbare och säkrare överblick för hur patienten rör sig i sitt hem.

Drönarteknik + socialtjänst + mat
Programmerade robotdrönare kan användas inom socialtjänsten för att leverera bra mat till alla oavsett avstånd och behov. Tjänsten används av patienten där hen beställer sin mat i en app och får den levererad av en drönare.

VR + psykiatrin
VR-teknik kan användas för att träna personer med psykisk ohälsa att genomföra mer aktiviteter utan att behöva lämna hemmet.

VR + närhet
Hur VR-glasögon kan skapa gemenskap bland patienter i landsbygden, utan närhet till vård, att möta läkare och andra patienter från sitt hem i en VR-miljö.

Sensorteknik + äldreomsorg
Hur digitala klockor med sensorer kan hjälpa äldre med påminnelser om medicin, online samtal, rörelse, kommunikation med vårdpersonal och en bättre överblick kring sin egen hälsa. ■

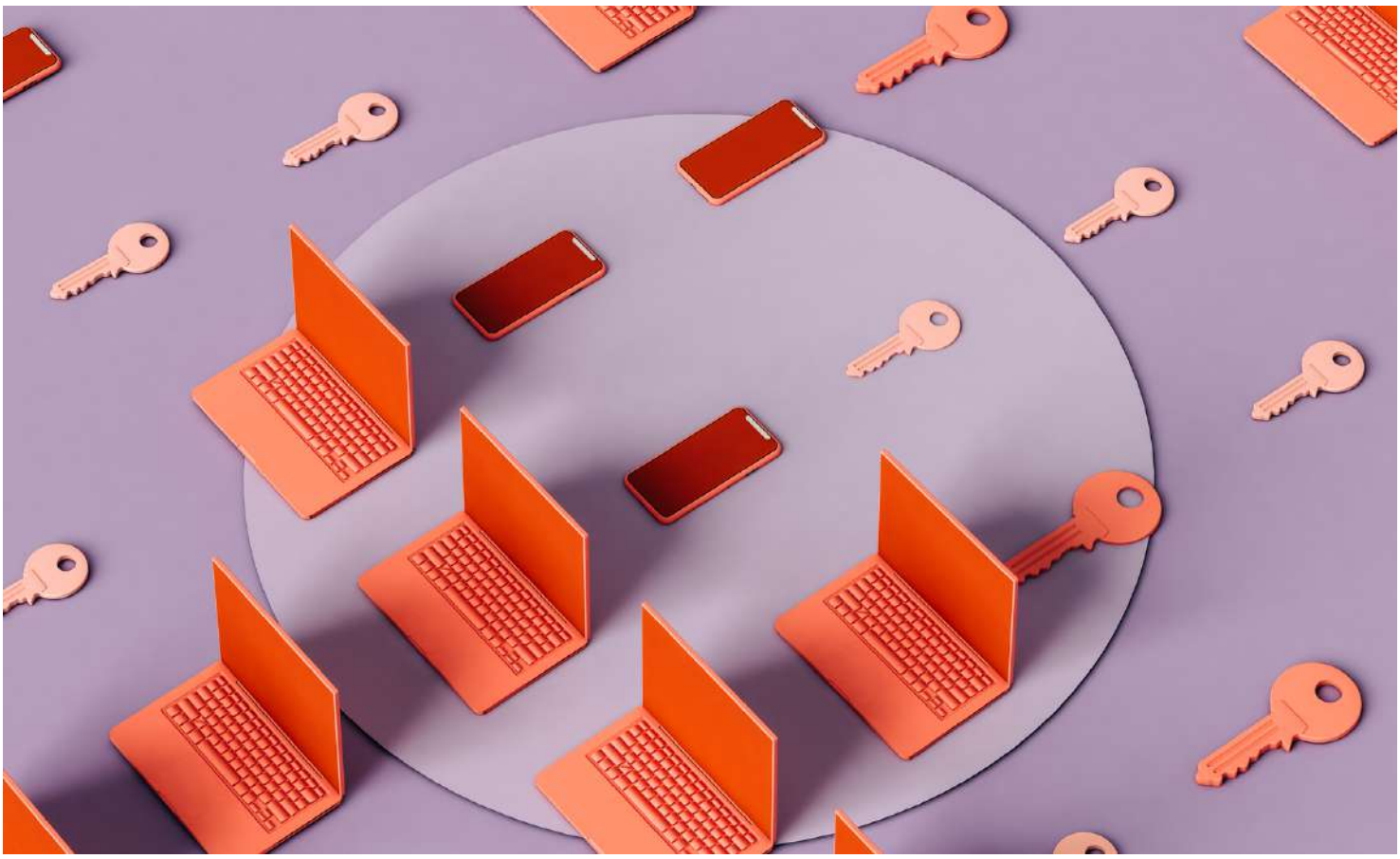

Men är det säkert? Många av deltagarna upplever en osäkerhet kring ny teknik vilket skapar hinder för att våga testa nya digitala lösningar.

Digital och säker – ha en plan

Mota cyberhoten i grind

Det surrar kring cybersäkerhet mest hela tiden. För de flesta känns en cyberattack ganska avlägsen, något som inte händer mig eller på min arbetsplats. Men cyberhoten är högst verkliga, vi bör ta dem på allvar och jobba preventivt, säger Annika Avén, ansvarig för cyberförsvarsfrågor på Säkerhets- och försvarsföretagen, Soff.

– Cyberattacker omsätter mer än droghandeln i hela världen, så för kriminella är det här en lukrativ inriktning. Vi såg till exempel en ökning under pandemin då det fanns en oro i samhället och många sänkte garden en aning i jakt på mer information, säger Annika Avén.

Vården är särskilt utsatt

Samhällskritiska verksamheter, som till exempel hälso- och sjukvård, är särskilt utsatta. Det största hotet kommer från cyberkriminella som är ute efter pengar, men det kan också vara en stat som vill störa en annan stat (se länk till artikel på sid 35). →

– Ett vanligt sätt att gå till väga är med så kallad ransomware – ett slags digital utpressning. Då hackar någon sig in i en dator eller skickar en länk som låser hela systemet, till exempel ett journalsystem. För att låsa upp systemet igen krävs en krypteringsnyckel och för att lämna över den vill de kriminella ha betalt. Betalar man, får man oftast en nyckel och allt verkar frid och fröjd, men då kommer med all säkerhet fler attacker och utpressningen fortsätter.

Att vården är särskilt utsatt beror på att de kriminella vet att ett avbrott i verksamheten kan få katastrofala följder och att man därmed kanske är mer villig att betala lösensummor för att snabbt lösa situationen.

– Det viktigaste rådet jag kan ge: Betala aldrig vid den här typen av attacker! Ju mindre lönsam den här verksamheten är desto bättre, då finns en chans att faktiskt stoppa den och mota cyberhoten i grind.

Annika Avén – Ansvarig för cyberförsvarsfrågor på Säkerhets- och försvarsföretagen, Soff, vill se en ökad medvetenhet kring cybersäkerhet.

Höj din egen säkerhetsnivå

Annika Avén konstaterar att cybersäkerhetsnivån i Sverige är relativt låg. Vi ligger i topp när det gäller digitalisering, men i botten när det gäller säkerhet. En dålig kombination.

– Säkerhetsnivån är en sak, en annan är medvetenheten om att hålla sin egen säkerhet på en hög nivå. De här aktörerna är inte alltid ute efter just din information. →

Tänk som en lök – "En bra liknelse är att se informationsmängden som en lök – det viktigast ska vara i mitten!"

Men din information kan vara en bricka i en större attack, det finns ibland dunkla motiv som kan vara svåra att se till en början.

Ha en handlingsplan för attack

Utmaningen är att jobba preventivt och göra säkerhetsskyddsanalyser och segmentera information: Vilken information har vi? Vilken är viktigast för vår verksamhet?

– All information behöver inte vara lika skyddad och därför behöver man göra den här värderingen av informationen. En bra liknelse är att se informationsmängden som en lök – det viktigast ska vara i mitten!

Ett annat gott råd för verksamheter och företag är att arbeta fram såväl en plan B som plan C: Vad händer och hur vi ska agera om vårt system blir låst? Kan vi fortsätta jobba? Kan vi fortsätta jobba analogt?

– Det är oftast fullt möjligt att lägga om till analoga rutiner även om det är krångligare, men det blir ju betydligt lättare om man har övat på det så att alla vet hur de ska agera. Ett gott exempel är Kalix kommun som utsattes för både ransomware- och phishingattacker, men lyckades ta sig igenom det på ett bra sätt utan att gå de kriminella till mötes. De har också tagit lärdom och satt cybersäkerhet högt på agendan, tränat personalen och höjt medvetenheten om hoten internt.

Annika Avén vill se en ökad medvetenhet kring cybersäkerhet i hela samhället.

– Det pratas för lite om det. Det måste vara lätt för alla att förstå vad det handlar om. Redan i grundskolan borde det vara en självklarhet att tala om säkra lösenord, att inte klicka på okända länkar och hur man agerar säkert på nätet och med sin data. ■

Bra ord att känna till om cybersäkerhet

Ransomware
Digital utpressning där ett skadligt program låser eller krypterar data tills en lösensumma betalats. Betala aldrig!

Phishing eller nätfiske
Ett bluffmejl eller bluffsajt som gör det möjligt för någon att få känslig information från dig om du klickar på länkar i mejlet eller besöker sajten, till exempel kreditkortsnummer och liknande.

Identitetsstöld
Någon stjäl dina personliga uppgifter för ekonomisk vinning på olika sätt.

Tips för att öka din säkerhet

I Level Up fick deltagarna också en föreläsning med en av Sveriges främsta IT-säkerhetsexperter, Anne-Marie Eklund Löwinder om att bli mer säker på nätet. Hennes främsta tips är:

- Ha ett säkert lösenord - unikt, långt och ovanligt - eller använd en lösenordshanterare! Med sunt förnuft och etablerade metoder kommer du långt.
- Skapa en säkerhetskultur i verksamheten. Cyber- och IT-säkerhet är en strategisk fråga och behöver prioriteras av ledningen.

Vill du lära dig med om digital teknik?

Här har vi samlat några bra länkar och kostnadsfria resurser där du kan lära dig mer.

KOSTNADSFRIA ONLINE KURSER

Etik inom AI – Helsingfors universitet

Tänk säkert – Cybersäkerhet från Internetstiftelsen

ARTIKLAR

Så ledde Kalix IT-chef arbetet under hackerattacken

Internet of Things Sverige

KAPITEL 3

Digital innovation för alla

Bli medveten om de normer som finns och hur du som ledare skapar en inkluderande arbetsplats.

INSIKT

“Vi har mycket att jobba med, men det första steget är att bli medveten om det.”

– Deltagare Level Up 2022

Foto: Marcelo Leal

ORDLISTA

Ha koll på begreppen

Några begrepp när vi pratar om normer, jämställdhet och social hållbarhet.

Social hållbarhet omfattar

Jämställdhet
Jämlikhet mellan kvinnor och män.

Tillgänglighet
Samhället och arbetslivet ska vara tillgängligt för alla oavsett funktionsvariationer.

Icke-diskriminering
Alla ska vara inkluderade i samhället och arbetslivet och slippa diskriminering

Diskrimineringsgrunder enligt diskrimineringslagen:
- Kön
- Könsöverskridande identitet eller uttryck
- Etnisk tillhörighet
- Religion eller annan trosuppfattning
- Funktionsnedsättning
- Sexuell läggning
- Ålder

Minoritetsstress
Minoriteter och normbrytare har lägre tilltro till vård och myndigheter på grund av dåligt bemötande och kunskap i tidigare möten. Det skapar en stress eller att man undviker att söka vård.

Vad är normer?

Enligt Folkhälsomyndighetens definition är normer oskrivna regler i samhället som vi har att förhålla oss till. De sätter ramar och är en förutsättning för att vi ska fungera tillsammans. Normer är positiva när de till exempel hjälper oss att skapa ordning, till exempel att vi står i kö till kassan i affären.

Negativa normer, som rör till exempel utseende, sexualitet och språk, leder ofta till dåligt bemötande eller diskriminering av dem som inte passar in i normen. Till exempel heteronormen, att alla förväntas bli och vara heterosexuella, allt icke-hetero ses som avvikande, till exempel att homo- och bisexuella tvingas ”komma ut”.

Maria Hulth och David Flato på Jämställt höll i avsnittet om social hållbarhet och jämställdhet i Level Up.

Träna din medvetenhet

Som ledare kan du påverka och skapa en inkluderande arbetsplats med en medvetenhet om vilka normer som gör att vi agerar som vi gör. Att bemöta medmänniskor på ett inkluderande och jämlikt sätt är en del av arbetet med social hållbarhet. Men också att våga tänka utanför ramarna, ställa frågor, våga göra misstag, be om ursäkt och skapa en vilja att förändra med kunskap och medvetenhet för att alla ska kunna känna sig självklara i samhället och på arbetsplatser.

I Level Up fick deltagarna och övriga arrangörer ta del av en föreläsning om dessa frågor, varvat med praktiska övningar och filmer från Maria Hulth och David Flato på Jämställt.

Normer

Vilka normer råder i samhället och vilka finns på din arbetsplats? Normer är de oskrivna regler, förväntningar och förebilder för vad som anses normalt. Bra normer behövs, det är de som gör att vi kan fungera tillsammans – att vi hälsar på morgonen när vi kommer till jobbet och inte pratar i mun på varandra. En dålig norm däremot begränsar vårt handlingsutrymme och vår känsla av att vara självklar i ett sammanhang eller i ett yrke, den gör att vi värderar människor olika. På en arbetsplats är det därför klokt att utmana de normer som finns – att identifiera dem och förändra om det är negativa normer. →

Det är först om någon bryter mot normerna som vi börjar reagera. Alla har förutfattade meningar och agerar utifrån sin egen situation, men det viktiga är att vara medveten om dem. Många av oss är privilegierade, det vill säga vi passar in i den rådande normen i vårt samhälle och har inte upplevt samma saker som de utanför normen. Det gör det svårt att förstå att det faktiskt finns problem med till exempel ojämlikhet, rasism, nedsättande kommentarer och ålderism.

Om du inte har upplevt ett problem så är det lätt att tro att det inte finns något problem. Men de problemen upplevs ständigt och högst påtagligt av dem som står utanför normerna. Att inse detta kallas normmedvetenhet.

Ibland blir även goda intentioner ändå fel – till exempel att säga ”jag bryr mig inte om hudfärg, den spelar ju ingen roll” är en positiv ståndpunkt och en tillåtande attityd. Men att vara ”färgblind” gör också att det blir svårt att kunna arbeta aktivt med diskriminering eftersom man tror att den inte finns.

Praktiska råd för ökad normmedvetenhet

- Undvik att utgå ifrån din egen funktionalitet eller kompetens.
- Vilka normer förmedlar du som medarbetare och ledare?
- Hur underlättar du för andra att känna sig inkluderade?
- Att ha högt i tak är inte detsamma som att acceptera att personer eller grupper kränks. Våga säga ifrån!
- Förutsätt att den du talar om finns i rummet – det hjälper dig att prata inkluderande.

Våga göra misstag!

Skuld leder inte till utveckling - att gå omkring och vara rädd för att säga fel leder inte framåt. Att göra misstag gör att vi får syn på normen och kan agera mer medvetet framåt.

En kommentar om exempelvis någons sexualitet kan tyckas helt oförarglig av sändaren, men om mottagaren tar illa vid sig så är den inte okej. Så våga göra misstag, men backa och be om ursäkt om någon säger ifrån och lär av misstaget genom att uppmärksamma den norm som råder.

Det kan vara så vardagliga saker som att vi säger ”ta en bensträckare” på ett möte. Är det uttrycket inkluderande eller stänger det ute någon? ■

Så jobbar du inkluderande

- Synliggör normerna – problematisera normen och inte de som bryter mot den.
- Bli medveten om dina egna privilegier och använd dem för att göra det lättare för andra.
- Se olikheter som självklara – olikheter i en verksamhet skapar en bättre verksamhet.
- Inkludera i stället för att addera.

Två frågor att diskutera på din arbetsplats:

- Hur kan vi bli bra på att backa och inte hamna i försvar om någon påpekar att vi säger något kränkande?
- Hur kan ni arbeta för att skapa en arbetsplats där det går att säga till varandra att något känns fel och att bli förlåten?

INSIKT

”En konflikträdd chef som inte vill ta i problem skapar en osund arbetsplats.”

– Deltagare Level Up 2022

Foto: Maxim Tolchinskiy

Vill du lära dig mer om inkludering?

Här har vi samlat några bra länkar och kostnadsfria resurser där du kan lära dig mer.

VIDEO

Minoritetsstress – RFSL

Turkkiosken – Kortfilm SVT

Filmer från utbildningen Level Up

KAPITEL 4

Vad säger lagen?

Etik, säkerhet, integritet och tillgänglighet ställs på sin spets i digitaliseringen.

INSIKT

“Myndigheterna är där för att hjälpa inte stjälpa”

– Deltagare Level Up 2022

Foto: Owen Beard

ORDLISTA

Ha koll på lagar, regler och myndigheter

Kunskapen och de goda råden här kommer från Sara Gandrén på InTechrity, ansvarig för Level Up-modulen om lagstiftning inom digitalisering.

Lagar

Dataskyddsförordningen, GDPR
GDPR står för General Data Protection Regulation och är en EU-förordning som gäller direkt i Sverige.
GDPR har två syften:
- Att skydda individers personuppgifter.
- Att säkerställa att personuppgifter kan flöda fritt inom EU.

Sju principer är grunden i GDPR:
- Laglighet, korrekthet och öppenhet
- Ändamålsbegränsning
- Uppgiftsminimering
- Riktighet
- Lagringsminimering
- Integritet och konfidentialitet
- Ansvarsskyldighet

Patientdatalagen, PDL
Reglerar vårdgivares behandling av personuppgifter inom hälso- och sjukvården, både privat och offentlig. Innehåller specialregler som kompletterar reglerna i GDPR. PDL gäller även avlidna personer vilket inte GDPR gör.

Lagen respektive förordningen om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten.
Ett förslag är framtaget för nya regler inom hemtjänst och äldrevård för att underlätta användandet av välfärdsteknik med hänsyn till personlig integritet.
Förslaget väntas träda i kraft i juli 2023.

Tillsynsmyndigheter

Integritetsskyddsmyndigheten, IMY
(Tidigare Datainspektionen)
Arbetar för att människors grundläggande fri- och rättigheter skyddas i samband med behandling av personuppgifter och underlätta det fria flödet av sådana uppgifter inom EU.

Myndigheten för digital förvaltning, Digg
Har till uppgift att stödja, samordna och följa upp digitalisering inom svensk offentlig förvaltning i syfte att göra den mer effektiv och ändamålsenlig.

Inspektionen för vård och omsorg, IVO
Svarar för tillsyn och tillståndsprövning inom hälso- och sjukvård, socialtjänst och verksamhet enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Myndigheten för delaktighet, MFD
Är en kunskapsmyndighet som främjar genomförandet av funktionshinderspolitiken. Den verkar för full delaktighet i samhället för personer med funktionsnedsättning och för jämlika levnadsvillkor.

Vems är datan? Det finns en oro i samhället om hur personuppgifter samlas in och hanteras av såväl myndigheter som företag. Var fjärde invånare uppger att de delvis eller inte alls litar på att deras information behandlas på ett säkert sätt av hälso- och sjukvården.

Kunskap ger trygghet

Det finns sällan ett enda rätt svar när det handlar om personlig integritet, riskhantering, etik och tillgänglighet. Det kan också vara svårt att hitta en balans mellan olika värden och intressen.

Med ökad kunskap inom dessa områden kan man enklare och tryggare göra de viktiga avvägningar som krävs inom vård och omsorg, säger Sara Gandrén och konstaterar att deltagarna uppskattade att få mer kunskap inom dessa områden.

Vad är personlig integritet?

I begreppet ingår självklart allas våra personliga uppgifter, men här ingår också rätten till sitt hem, sina egna tankar och sin kommunikation med andra; att kunna vara en självständig individ. Det är en grundläggande mänsklig rättighet enligt flera olika regelverk. I Sverige är det stadgat i grundlagen. →

Det finns en stor osäkerhet kring hur man ska hantera frågor kring personlig integritet. Osäkerhet och kunskapsbrist när det gäller lagar och regelverk skapar också en rädsla att tänka nytt och digitalisera.

Det finns en oro i samhället om hur personuppgifter samlas in och hanteras av såväl myndigheter som företag. Var fjärde invånare uppger att de delvis eller inte alls litar på att deras information behandlas på ett säkert sätt av hälso- och sjukvården enligt en undersökning av E-hälsomyndigheten. Här krävs såväl kunskap som varsamhet.

Data och information

Rådata är det som samlas in genom smart teknik, till exempel vilket blodtryck en patient har haft den senaste veckan. Det är först när det har bearbetats och struktureras som det blir information och kan omvandlas till kunskap som vi kan dra slutsatser ifrån.

Personuppgifter i olika nivåer

Personuppgifter – all information som direkt eller indirekt kan knytas till en levande person som namn, födelsedatum, fysiska egenskaper med mer.

Integritetskänsliga personuppgifter (uppgifter av högre skyddsvärde) – här adderas även personnummer, ekonomiska uppgifter, brott eller lagöverträdelser, sociala förhållanden och liknande.

Känsliga personuppgifter – här adderas även uppgifter om sjukdomar, funktionshinder, diagnoser, blodprov, läkarbedömningar och liknande.

Anonym information måste vara fullständigt anonymiserad för att det inte ska ses som personuppgifter. För att presentera statistik som anonym behövs till exempel en stor mängd information om många individer för att det inte ska vara möjligt att koppla informationen till en specifik person.

Sara Gandrén – Föreläsare från InTechrity i modulen Lagstiftning inom digitalisering i Level Up utbildningen.

Inom vården finns ett antal lagstadgade ändamål när det alltid är tillåtet att behandla personuppgifter:

- Journalföring
- Administration kopplat till vården och upprättande av dokumentation som krävs enligt lag
- Utveckling och kvalitetssäkring av verksamheten
- Administration, planering, uppföljning, utvärdering och tillsyn av verksamheten
- Framställande av statistik om hälso- och sjukvården.

Samtycke behövs alltså inte alltid för att behandla personuppgifter, särskilt inte inom vården. Däremot krävs uttryckligt samtycke vid behandling av patient- och brukar-uppgifter kring sådant som inte passar in i något av dessa ändamål, till exempel marknadsföring i sociala medier.

Huvudregeln inom vården är att alla insatser bygger på samtycke, även användandet av ny teknik som alltid ska bygga på frivillighet. Här uppstår svårigheter inom till exempel äldreomsorgen där det kan vara svårt att förklara vad det innebär att bli övervakad med en nattkamera eller varför rumsdörren står öppen för att GPS-armbandet låser upp dörren när man kommer nära. Avvägning och balans som kräver kunskap och känsla. →

Digitalisering och integritet

Rätt hanterad blir digitaliseringen en möjlighet att öka integritetsskyddet. Kanske finns en rädsla för att digitalisering gör att integritetsskyddet minskar, men det kan vara precis tvärtom. Att förvara all information analogt på papper och i pärmar ger inte ett särskilt bra skydd egentligen. Däremot kan digitalisering påverka integritetsskyddet positivt genom till exempel högre säkerhet kring hur man förvarar personlig information, backuper och att bygga in data- och integritetsskydd i systemen. Det går också att begränsa åtkomsten enbart för behöriga.

Dataskydd kräver kunskap, medvetenhet och är en ledningsfråga.

Som ledare har du ansvar för att:

- Signalera att det är en viktig fråga och se till att alla känner till de regler som finns.
- Skapa policys, utbildningar och kunskap kring dessa frågor.
- Dataskydd måste förvaltas och sitta i ryggmärgen.
- Dataskydd ska finnas som standard, det vill säga kopplat till regelverket inom GDPR så att personuppgifter inte behandlas i onödan.
- När en ny rutin eller digitalt verktyg tas fram ska dataskyddsaspekten alltid tas med.

Digital tillgänglighet – vad är det?

Digital tillgänglighet behövs för att alla ska kunna ta del av information och kunskap på webbplatser och i appar. En femtedel av befolkningen har någon form av funktionsnedsättning och behöver använda offentliga digitala tjänster på datorn, surfplattan och i mobilen.

DOS-lagen är en svensk lag som införlivar ett EU-direktiv, webbtillgänglighetsdirektivet, och ställer krav på tillgänglighet på publika webbplatser, intranät och extranät.

Här regleras även tillgänglighet på mobila appar som utvecklas och utformas för användning av allmänheten.

Exempelvis ska informationsfilmer på en webbplats ha möjligheten till textning eller syntolkning och texter som publiceras ska vara enkla och vårdade. Lagen gäller dock inte äldre innehåll från före 23 september 2019. ■

INSIKT

“Med min nya kunskap kommer vi att våga prova mer ny teknik.”

– Deltagare Level Up 2022

Foto: Dan LeFebvre

KAPITEL 5

Från ord till handling

Som en röd tråd genom utbildningen har deltagarna utformat en digital handlingsplan. Inspireras och få tips!

INSIKT

“En önskan vore att mer tid kunde avsättas för detta arbete.”

– Deltagare Level Up 2022

Illustration: Umberto

Ta första steget och vänta inte

Tillbaka i vardagen är det dags att ta ett nytt steg mot digitalisering.

Till att börja med identifierade deltagarna i vilken fas av digital mognad deras egen verksamhet befann sig i. Målet var att sätta en digital vision/riktning framåt kopplat till Vision e-hälsa 2025.

I den anges fyra olika inriktningsmål som blev den avgränsning deltagarna formulerade i sin digitala handlingsplan.

> **"För mig blir det viktigt att få så många som möjligt att se nyttan med förändringen för att använda sig av den kraft som kan skapas inifrån."**
>
> – Insikt från deltagare i utbildningen.

Inriktningsmål 1

Individen som medskapare – att utgå från patienter och brukares behov och förutsättningar till att vara aktiva medskapare. Med digitala stöd kan individers resurser tas tillvara på nya sätt och samtidigt överbrygga för att göra olika verksamheter mer sammanhållande.

Inriktningsmål 2

Rätt information och kunskap – att medarbetarna har rätt information och kunskap i mötet med patienter och brukare är en förutsättning för en jämlik hälso- och sjukvård och socialtjänst av god kvalitet.

Inriktningsmål 3

Trygg och säker informationshantering – uppdaterade rutiner och system i takt med den snabba förändringstakten i omvärlden.

Inriktningsmål 4

Utveckling och digital transformation i samverkan – förmågan att samarbeta och dra nytta av såväl näringslivets som vårdaktörernas erfarenhet behövs för att öka takten i den digitala transformationen. ■

Utmaningar för organisationen

Många kommentarer på deltagarnas handlingsplaner handlar om

- att det tar tid att digitalisera.
- att det behövs beslut från politiker och ledning.
- att det behövs digitala förändringsledare och ny kompetens.
- att det behövs tydlighet om mål och vision samt vägen dit.
- att någon äger frågan.
- att alla är med på tåget.

Här är vi och hit ska vi

Deltagarna i Level Up kom från olika verksamheter inom hälsa, vård och omsorg, olika befattningar och med olika nivå av digital kompetens. Här är några av deras beskrivningar på vad som är på gång att växa fram i den egna verksamheten inom ny digital teknik, produkter, tjänster, beteenden, attityder, värderingar och normer samt den vision/mål de själva formulerat.

Att formulera en tydlig vision och tankar om hur man når fram skapar handlingskraft, även om vägen dit sällan är spikrak, men att börja reflektera och se möjligheter är en bra början:

Nuläge

"Det digitala är det nya självklara och finns alltid med som ett alternativ i våra tjänster."

"Införande av välfärdsteknik inom äldre-omsorgen. Utbildar digitaliseringsledare."

"Kalender som är tillgänglig för alla medarbetare för att kunna avboka möten om någon är sjuk."

"För att öka kommunikationen med oss jobbar vi nu med införande av chatt-funktion, utökar antalet e-tjänster, förenklad handläggning och ökar medarbetarnas digitala mognad."

Målbild

"Digitalisering bidrar till ökad självständighet och integritet för brukarna."

"Att vara digitala i det vardagliga arbetet som ett självklart och naturligt arbetssätt."

"Att vi på vår enhet enbart använder digitala system för planering, bokning och dokumentation."

"Att bli sveriges modernaste biståndskontor."

VERKTYG

Steg till en egen digital handlingsplan!

Arbeta tillsammans med ditt team/avdelning och formulera svar kring var ni är i dag, vart ni vill nå och hur. Vilka kompetenser behövs och vilka attityder och arbetssätt hindrar er?

1. Vilken avgränsning vi ska ha?

Vilken eller vilka verksamheter ska ingå, är det endast en tjänst eller en hel kommun?

2. Vision och målsättning

Vad har vi för vision, mål eller riktning för den digitala transformationen?

3. Reflektera sedan kring fem frågor

– kanske i en workshop eller liknande:

- **Beskriv nuläget,** vad finns för regelverk, attityder och kultur kring digitalisering och hur gör vi i dag?
- **Beskriv framtiden** – hur ser den ut? Hur ska vi och hur vill vi agera då?
- **Vilka förändringsvågor finns** som just vi kan surfa vidare på för att snabbare nå vårt framtida läge?
- **Vilka gör saker annorlunda i dag**, vilka driver den digitala transformationen som vi kan inspireras och motiveras av?
- **När vi tar oss från ett nuläge till ett framtida läge** – vad ska vi då sluta göra för att nå dit? Att identifiera detta frigör tid, resurser och finansiering. →

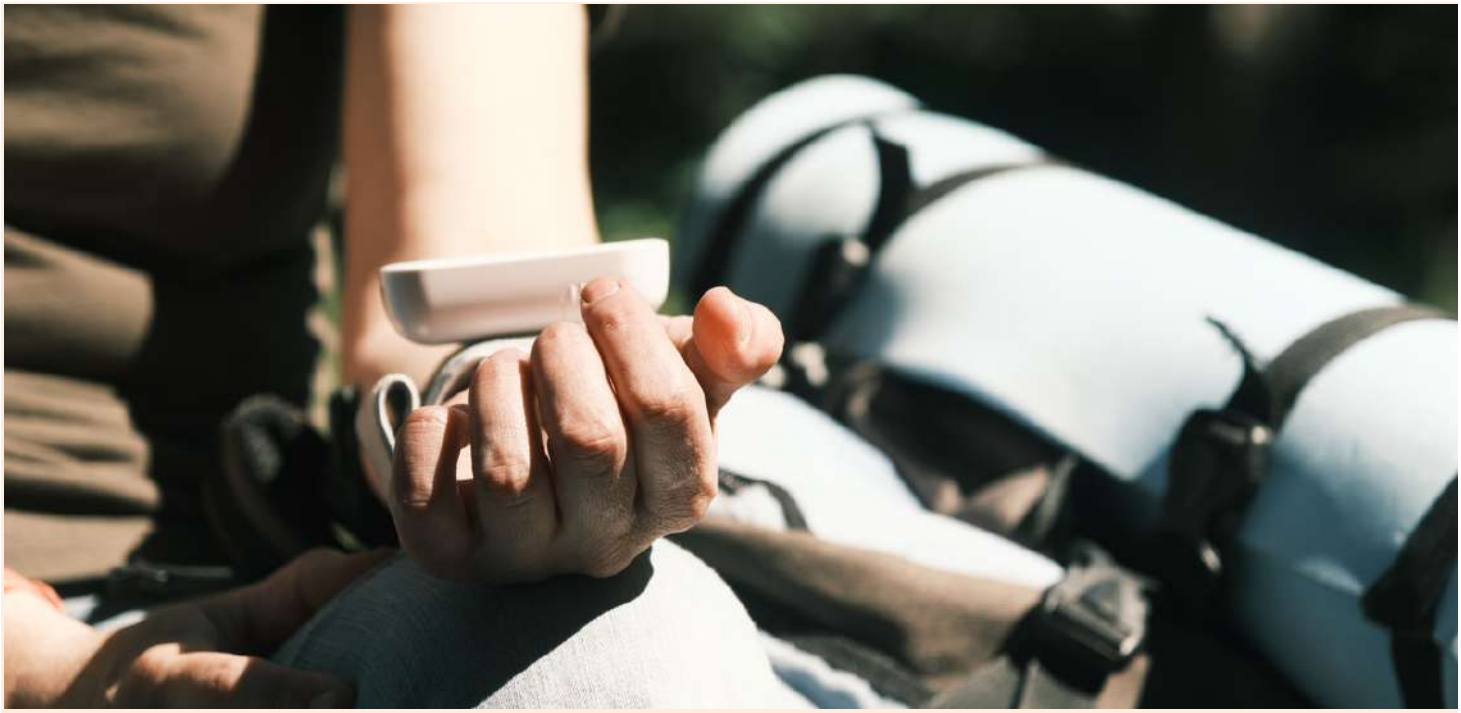

Digitalisering för självständighet. I många av deltagarnas målbilder finns en önskan om att tekniken ska ge brukare och patienter ökad självständighet och integritet.

4. Principer för digital omställning

Hur kan vi frigöra kraften hos våra medarbetare att komma på idéer som bidrar till bättre lösningar både externt och internt. Vilka principer ska vi ha för att kunna arbeta med digital förändring och innovation?

Identifiera arbetssätt och normer i organisationen som INTE hjälper oss framåt. Genom att identifiera dem kan vi också förändra och hitta nya principer för att kunna gå framåt.

5. Vad innebär framgång för oss?

Vilka önskade effekter vill vi uppnå? Det är lika viktigt att se förändringar inom attityder, styrmedel och arbetssätt, som att mäta nyttan inom effektivisering, optimering och användarnöjdhet.

6. Hur ser den digitala mognaden ut hos oss?

Vilken fas är vi i?

- **Mobiliseringsfasen** kännetecknar en organisation med låg digital mognad: Hitta kraft att utforska och börja göra!
- **Koordinationsfasen** är då vi har kommit i gång med digitala aktiviteter och tjänster, men de lever vid sidan om den befintliga verksamheten: Börja koordinera dessa båda delar.
- **Accelerationsfasen** är då vi inte längre talar om ”digitala lösningar”: Vi är på väg att bli en organisation som snabbt anpassar sig till det som sker i omvärlden.

7. Vilka interna intressenter har vi?

När och hur behöver de engageras? Hur ser deras digitala mognad ut och hur ser deras engagemang ut i er digitala transformation?

Under hela resan – fyll på svar på följande frågor och inspireras av era diskussioner:

- Vilka nya förmågor behövs? Skriv ner de observationer som kommer fram under resans gång.
- Vilka organisatoriska förutsättningar behöver vi ha?

8. När når vi målet?

Skapa en tidsaxel för den digitala transformationen – när ska vi nå vår vision? ■

INSIKT

“Förändringar går snabbare och snabbare och det är en lärorik och spännande resa framåt”

– Deltagare Level Up 2022

Foto: Daniel Franco

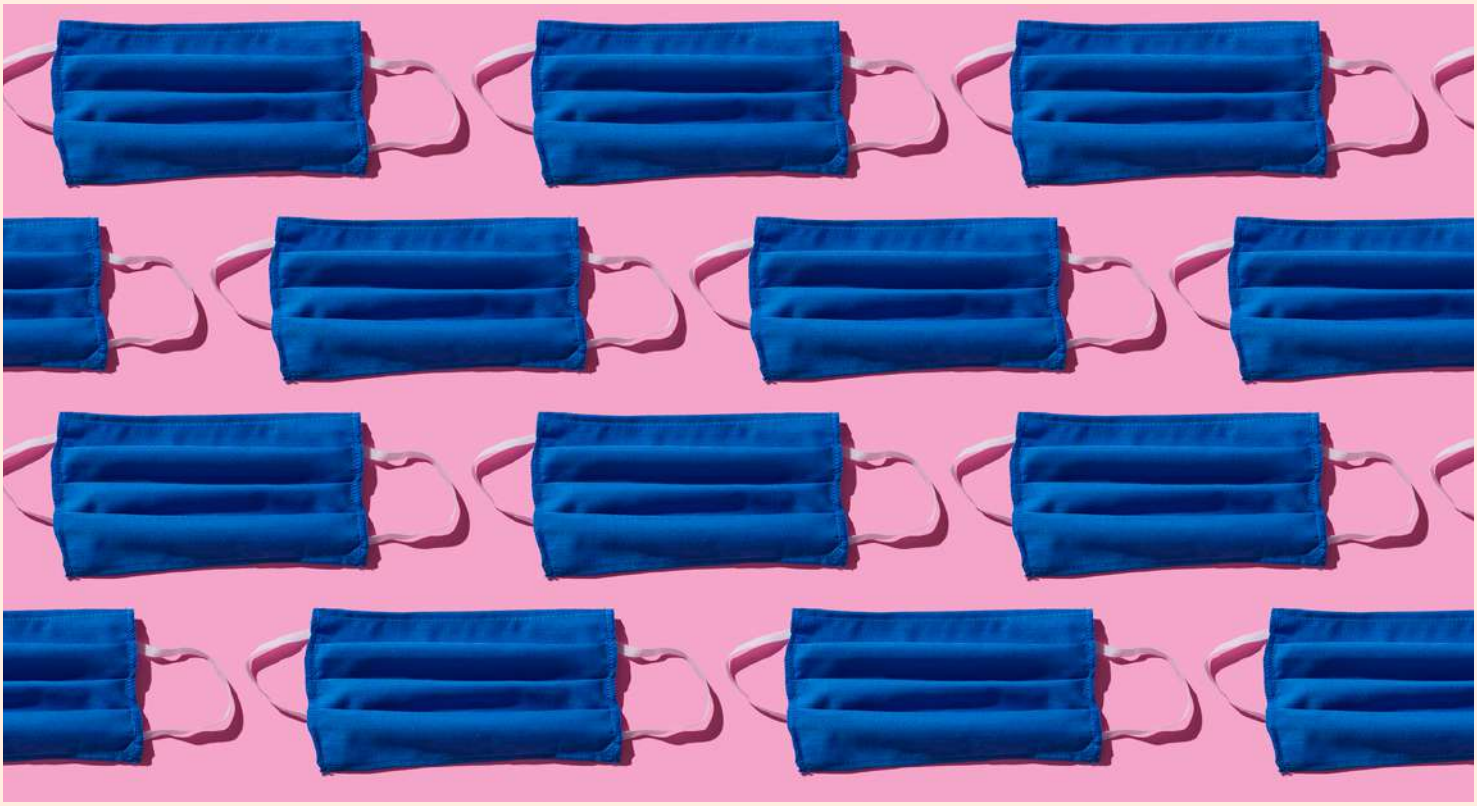

Kompetensnätverket Digital Well Arena

Vi lär oss och digitaliserar tillsammans

Syftet är att öka interaktionen mellan olika aktörsgrupper för ett ömsesidigt och gemensamt lärande:

- **Att väcka mod och samla kraft att agera för att skapa kontinuerlig kunskapshöjning inom digital hälsoinnovation.**
- **Bidra med relevant omvärldsbevakning i lättillgängligt format.**
- **Ökad kunskapsspridning och trygg interaktion inom och mellan olika aktörer som kan ge direkt nytta.**

Digital Well Arena ansvarar för att innehåll med värde kontinuerligt skapas och stimulerar till samverkan.

Vill du gå med i nätverket eller få mer information?

Mejla info@compare.se

Medverkande

Ta täten digitalt

Sammanställning och text: Gunilla Mild Nygren
Form och illustration: Hanna Pettersson
Produktion och koncept: Technigo AB

Projektledning och koordinering

Stiftelsen Compare – compare.se
Jenny Thalin - projektledare
Veronica Nilsson
Neshe Tuna
Nerea Garcia Sierra
Ellie Berggren

Technigo – technigo.io
Poya Tavakolian
Hanna Pettersson
Sandra Stadelmann

Utbildningsleverantörer

Technigo
www.technigo.io

DigJourney
www.digjourney.com

InTechrity
www.intechrity.se

Digital Well Ventures
www.digitalwellventures.com

Jämställt
www.jamstallt.se

Finansiär

Europeiska Social Fonden (ESF).

Föreläsare Level Up

Hanna Petterssson
Poya Tavakolian
Sandra Stadelmann
Susanne Forchheimer
Elin Häggberg
Anne-Marie Eklund Löwinder
Pontus Wärnestål
Måns Jonasson
Marie Andervin
Anders Nilsson
Joakim Jansson
Karina Tellinger
Krister Björkegren
Eva Sahlén
Per Söderström
Ewa Svensson
Magdalena Green
Kristina Sundin Jonsson
Christine Oljelund
Katarina Pietrzak
Margit Neher
Erik Månsson
Lina Svensberg
Mari Banck
Thomas Wernerheim
Anna Pegelow
Tomas Gustavsson
Anders Solberg
Tetiana Siianko
Karin Svensson
Sara Gandrén
Magnus Olsen
Maria Hulth
David Flato

Vill du veta mer?

info@compare.se

LEVELUP

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden